

Samverkansforum

HÅLLBAR UTVECKLING I FLERA DIMENSIONER

VEM GÖR VAD?

KUNSKAPSÖVERSIKT OCH
REKOMMENDATIONER

NÄTVERKET

HÅLLBAR UTVECKLING

Denna rapport redovisar del 1 i projektet Hållbar utveckling i flera dimensioner, som genomförs på initiativ av Samverkansforums nätverk Hållbar utveckling. I del 2 av projektet kommer en handbok att tas fram med förslag till lämplig metodik att redovisa resultat av arbetet med hållbar utveckling.

Rapporten har tagits fram av Jarl Hammarqvist, Joanna Dickinson och Maria Marton, alla på Transek. Författarna ansvarar själva för innehållet.

FÖRORD

Begreppet Hållbar utveckling myntades år 1987 i Brundtlandkommissionens rapport ”Vår gemensamma framtid”. Regeringen har sedan år 2002 en strategi för hållbar utveckling och ett kansli för hållbar utveckling har inrättats. Regeringens initiativ Globalt Ansvar syftar till att stimulera företag att bli ambassadörer för mänskliga rättigheter, drägliga ekonomiska och sociala villkor samt en god miljö.

Det är angeläget att statligt ägda företag och organisationer föregår med gott exempel i detta avseende. Propåer har också kommit från ägaren (regeringen) om att så ska ske hos samverkansforum och dess medlemsorganisationer.

Samverkansforum, som är ett samarbetsorgan för statliga byggherrar, har gett Transek AB i uppdrag att.

- Utredda innebörden av begreppet Hållbar utveckling, dels definitionsmässigt, dels vad gäller de trender inom hållbarhetsarbete som finns idag.
- Ta reda på vad ägaren (staten) har för syn på begreppet och vad man förväntar sig att arbete med hållbar utveckling inom statligt ägda företag och organisationer ska innefatta.
- Kartlägga hur man arbetar med hållbarhet inom Samverkansforums organisationer. Använder man begreppet Hållbar utveckling? Vilka hållbarhetsfrågor arbetar man med?
- Studera hur de företag som ligger långt framme i hållbarhetsarbetet arbetar. Hur mäter man och redovisar hållbarhet?
- Sammanställa hållbarhetsfrågor som skulle vara möjliga och strategiska för Samverkansforums organisationer att arbeta med.

Denna rapport är redovisningen av detta uppdrag (2005:37 Transek AB). Arbetet har genomförts av Joanna Dickinson, Maria Marton samt undertecknad

Borlänge oktober 2005

Jarl Hammarqvist
Transek AB

INNEHÅLL

Sammanfattning	5
1	BEGREPPET HÅLLBAR UTVECKLING 7
1.1	Definition enligt Brundtland kommissionen 7
1.2	Svensk ambitionsnivå 8
2	Internationellt om hållbarhet 13
2.1	Bakgrund 13
2.2	OECD: s analys 13
2.3	Internationella Handelskammarens rekommendationer till näringslivet 13
2.4	EU:s grönbok om entreprenörskap i Europa 14
2.5	Global Compact 15
2.6	Global reporting initiative (GRI) 16
3	Arbetet med hållbarhet nationellt 18
3.1	Forskning 18
3.2	Nuteks analys 18
3.3	Socialt ansvarstagande i näringslivet – exempel 18
3.4	Företags systematiska hållbarhetsarbete 19
3.5	Svenska hållbarhetsredovisningar 2004 19
3.6	Samverkansforum för statliga byggherrar 21
4	Fortsatt arbete med hållbar utveckling 25
5	Referenser 27
6	Bilagor 28
	Miljöstatus för byggnader 28
	Socialt ansvarstagande i små och medelstora företag (SME) 28
	Exempel från företag med utvecklat hållbarhetsarbete -GreenZone 29
	Hållbarhetsredovisningar från näringslivet 31
	Samverkansforums årsredovisningar 35

Sammanfattning

Syftet med detta uppdrag har varit att ge underlag åt Samverkansforum och dess medlemsorganisationer i arbete som rör hållbar utveckling. Uppdraget har genomförts genom att:

- Samla in representativ information om vad som gjorts internationellt och nationellt.
- Redovisa regeringens/uppdragsgivarens ambitioner och önskemål om inriktning.
- Välja ut några svenska företag som anses kommit längre än andra och skärskåda deras arbete.
- Granska medlemsorganisationernas årsrapporter för att se i vad mån hållbarhetsarbete redan bedrivs under annan rubrik.
- Analysera materialet och ge rekommendationer för fortsatt hållbarhetsarbete.

Hållbar utveckling

Framtiden måste vara hållbar ur ekologiskt, ekonomiskt och socialt perspektiv och det ena kan inte sättas före det andra. På detta övergripande plan är de flesta överens. Men vad betyder det i praktiken, hur ska det gå till och hur ska resultatet mätas och redovisas?

Internationellt är området mycket uppmärksammat och här ligger tonvikten på begrepp inom den sociala sfären som; *rättvisa, mänskliga rättigheter, etik och utveckling*. Sverige har hittills arbetat med de tre delarna av hållbarhet delvis åtskilda och då i huvudsak med den ekologiska delen. För att hantera de komplexa hållbarhetsfrågorna i ett sammanhang krävs en struktur och att man gör prioriteringar i denna utifrån den egna organisationens förutsättningar. I Sverige har krav på en mer samlad hantering av hållbarhetsbegreppets alla aspekter rests. Detta inte minst från regeringen. Vad gäller Samverkansforums medlemmar ställs sådana krav både som en del av ”kraven” på näringslivet och som ett direkt krav från ägaren (regeringen). Dessa krav kan upplevas komplexa, och uppgiften som närmast övermäktig men så behöver det inte vara. Regeringen genom miljöministern har gett god vägledning för näringslivets hållbarhetsarbete. Dessa råd och önskemål har analyserats och kommenterats i denna rapport. Till detta har fogats konkreta förslag till åtgärder och aktiviteter som Samverkansforums medlemmar kan ta tag i och låta sig inspireras av.

Metodik

Under senare år har också nätverk skapats och en praxis börjat att utvecklas för hållbarhetsarbete. Detta såväl för områdets avgränsning och struktur, som för resultatrapportering. Hjälpmedel har tagits fram och det finns gott om exempel att lära och låta sig inspireras av. Nätverket ”Globalt Ansvar” som är en pendang till det internationella ”Global Compact” är det centrala i Sverige. I anslutning till detta har även redovisningssystemet ”Global Reporting Initiative” (GRI) tagits fram. Ett system som i dag är det närmaste man kommer en standard för hållbarhetsredovisning. Här finns alltså hjälpmedel att använda och anpassa för den egna organisationen.

Dagens arbete i praktiken

Vissa företag har kommit längre i sitt arbete med och redovisning av hållbarhet än vad näringslivet och den statliga förvaltningen generellt har gjort. En analys av ett antal företags årsrapporter visar att redovisningen av hållbarhetsarbete inte behöver vara så komplicerat. Alla undersökta rapporter bygger på hållbarhetsbegreppets tre ben och i detta material finns flera exempel på enkla men tydliga strukturer att inspireras av. Det märks att hållbarhetsarbete är närbesläktat med miljöledningsarbete. Fungerande och enkel miljöledning är alltså en god grund att bygga på. Identifierar man sina ”betydande hållbarhetsaspekter” och sätter ”hållbarhetsmål” i analogi med ett miljöledningssystem har man kommit ytterligare en bit på väg.

Samverkansforum och hållbarhetsarbetet framgent

Förutsättningarna för, såväl samverkansforum som för dess medlemsorganisationer att arbeta mera målinriktat med hållbarhet är goda. Det finns förebilder i näringslivet praktisk metodik att arbeta efter och medlemsorganisationerna själva gör redan idag en hel del som kan definieras som hållbarhetsarbete. Viktiga råd inför det fortsatta arbetet är:

- Ha en rimlig ambitionsnivå
- Arbeta metodiskt, men belasta inte arbetet med systematik som riskerar att skymma åtgärderna. Börja med att dokumentera det hållbarhetsarbetet som redan finns.
- Lär av andras goda (och dåliga!) exempel.
- Lär av varandra och tag ett steg i taget.

I syfte att bygga upp kunskap inom hållbarhetsområdet bör Samverkansforum;

1. Anordna ett hållbarhetsseminarium med denna rapport som utgångspunkt.
2. Etablera ett nätverk för medlemsföretagens hållbarhetsansvariga.

I övrigt kan samverkansforum och dess medlemsorganisationer systematiskt arbeta med konkret arbete i enlighet med uppdragsgivarens önskan genom att:

- Säkerställa att lagar o regler följs samt agera i de fall där man uppmärksammar att gällande lagstiftning kan utgöra ett hinder för ett kostnadseffektivt hållbarhetsarbete.
- Som statligt företag/organisation ska man stödja ägarnas ambitioner genom att sträva efter att bli ett gott exempel i hållbarhetsarbetet, inte minst genom att kommunicera resultatet. Hållbarhetsredovisning på engelska.
- Hålla sig à jour med, och utvecklingen inom nätverket "Globalt ansvar" och ta till sig kunskap.
- Överväga medlemskap i "Globalt ansvar".
- Stegvis införande av hållbarhetsredovisning enligt GRI.
- Välja hållbarhetsmärkta produkter och råvaror där detta är förenligt med tekniska krav och gällande lagstiftning
- Efterfråga hållbarhetsmärkta produkter o råvaror som svarar upp mot ställda tekniska krav för att på detta sätt skapa en intern marknad för kommande exportprodukter.

1 BEGREPPET HÅLLBAR UTVECKLING

1.1 Definition enligt Brundtland kommissionen

Miljö har länge varit en viktig strategisk fråga och miljöarbete en självklarhet för svenska företag och organisationer. Under hand har insikten om att miljöproblemens lösning inte kan ses isolerade från andra viktiga samhällsfrågor och vice versa, vuxit sig allt starkare. Begreppet hållbar utveckling, sustainable development, etablerades genom arbetet inom Brundtlandkommissionen som FN tillsatte i mitten av 1980-talet. Begreppet introducerades dock redan av Rom-klubben i början av 70-talet ("Tillväxtens gränser"), men associeras allmänt med FN:s Rio-konferens 1992 och Agenda 21.

Brundtlandkommissionen definierade hållbar utveckling som "en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov". Hållbar utveckling handlar om gemensamt ansvar och solidaritet mellan generationer, mellan kvinnor och män och mellan folkgrupper och länder. Populärt kan sägas att hållbar utveckling handlar om långsiktig produktionsförmåga och bekämpandet av orättvisor av såväl ekologiskt, socialt och ekonomiskt slag.

Den statliga kommittén för utbildning för hållbar utveckling skriver i sitt betänkande SOU 2004:104, "Att lära för hållbar utveckling" att Sverige har inte bara ett ansvar för att bidra till en rättvis och hållbar värld, utan också ett eget intresse av det. Samtidens och framtidens stora frågor angår alla och utmaningarna måste hanteras genom ett internationellt samarbete. Vår livsstil och politik påverkar och påverkas av andra.

Fler begrepp kopplade till hållbar utveckling

Begreppet hållbar utveckling populariserades alltså i samband med Brundtland-kommissionens rapport för nästan 20 år sedan. Sedan dess har orden hållbar utveckling, samhällsansvar, socialt ansvar, corporate social responsibility (CSR) m. fl. begrepp etablerats i samhällsdebatten. Detta inte minst vad gäller näringslivet och dess utveckling. EU-kommissionen definierar hållbar utveckling och socialt ansvarstagande i näringslivet som "...att företagen på frivillig grund integrerar sociala och miljömässiga hänsyn i sin verksamhet och i sin samverkan med intressenterna."

Begreppet "hållbar" används ofta i förbindelse med andra företeelser, t.ex. "hållbart boende", "hållbar produktion" etc. Begreppet "hållbar" förknippas i Sverige nästan alltid med olika sorters miljöaspekter och då i syfte att minska miljöbelastningen. Kopplingen till de sociala och ekonomiska dimensionerna har inte varit alls lika frekvent.

I kölvattnet efter miljövägen för 15-20 år sedan har begrepp som corporate social responsibility (CSR), etik & moral och hållbar utveckling seglat upp på näringslivets allmänna dagordning. En sökning i Affärsdatas artikeldatabas t ex har visat att antalet artiklar om etik och värderingar i ekonomi och näringsliv mer än fördubblades mellan år 2000 och 2001. Mest ökade artiklar som handlade om ansvarsfrågor och hur företag bör gå tillväga för att ta ansvar.

Hållbarhetsbegreppet har kommit att skifta i innebörd och kanske till och med missbrukas i såväl samhällsdebatten som i offentliga beslutsunderlag – t.ex. kan begreppet "hållbart transportsystem" ofta användas för att avse en vägbeläggning som skall vara hållbar en lång tidsperiod, (vilket i och för sig är en relevant aspekt av hållbarhet) snarare än att inkorporera helhetssynen på sociala, ekonomiska och ekologiska frågor som berör transportsystemet och dess användning i samhället.

Hållbar tillväxt?

Begreppet "hållbar tillväxt" används ofta men med mycket olika innebörd. Ursprungligen avsågs en ekonomisk tillväxt som sker i samklang med ekologisk och social hållbarhet. Naturvårdsverket definierar hållbar tillväxt som:

"En hållbar tillväxt förutsätter att den ökade ekonomiska aktiviteten inriktas mot att hushålla med natur- och kulturresurser och minska miljöpåverkan." Detta torde vara ett naturligt angreppssätt, då all ekonomisk aktivitet egentligen bygger på naturresurser och det naturliga kretsloppet – alltså väl värt även ur ekonomisk synpunkt att värna om. I dagens debatt används begreppet hållbar tillväxt emellertid ofta med ensidigt ekonomisk innebörd, d.v.s. Med ett fokus på den ekonomiska tillväxten i sig.

Begreppet hållbar utveckling i dag

Hållbar utveckling är som synes ett begrepp med vid och delvis skiftande innebörd. Då det emellertid har en klar positiv laddning lägger den som använder det vanligen in allt som anses vara viktigt för just henne/honom/företaget/samhällsintresset under detta begrepp. En alltför vid tolkning urholkar begreppet och gör det därmed omöjligt att arbeta med. Begreppet har dock en kärna som kan sägas vara att samordnat tackla de ekologiska, ekonomiska och sociala utmaningarna. Utmaningar som kan finnas på såväl global, som nationell och regional nivå. Denna ”kärna” är å andra sidan alltför allmän för att kunna tjäna som styrning. Gemensamma definitioner och än viktigare, system och hjälpmedel är under uppbyggnad. På miljösidan har detta kommit långt med miljöledningssystem och miljöredovisningar. De sociala frågorna har dock kommit alltmer i fokus och då inte minst storföretagens ansvar. ”Corporate Social Responsibility (CSR)” har blivit ett samlingsbegrepp.

Under FN har det frivilliga samarbetet ”Global Compact” startat på generalsekreterarens initiative. “Today, many hundreds of companies from all regions of the world, international labour and civil society organizations are engaged in the Global Compact, working to advance [ten universal principles in the areas of human rights, labour, the environment and anti-corruption.](#)”

Som en svensk pendang har ”Globalt Ansvar” startats. Projektiden presenterades av statsministern den 7 mars 2002. Projektets syfte är att främja OECD:s riktlinjer för multinationella företag och principerna i FN:s Global Compact som täcker bl. a. frågor som mänskliga rättigheter, miljö, korruption, arbetsvillkor. Globalt Ansvar har tre målsättningar:

- Att bidra till förverkligandet av mänskliga rättigheter och hållbar utveckling
- Att stärka svenska företags konkurrenskraft
- Att öka kunskapen om de multilaterala regelverken

Kopplat till Global Compact finns även Global Reporting Initiative, GRI, som är en FN-sanktionerad modell för att göra ”Hållbarhetsredovisningar” Många företag redan börjat använda GRI. Än fler gör ”GRI-inspirerade” redovisningar.

Regeringen har utifrån såväl globala som nationella utmaningar formulerat en strategi för Sveriges arbete. Strategin uppdaterades 2004. För samverkansforums medlemmar är denna strategi en självklar plattform för fortsatt arbete. Mer om denna strategi nedan

1.2 Svensk ambitionsnivå

Regering, riksdag och olika sakdepartement

Regeringen har sedan år 2002 en strategi för hållbar utveckling och ett kansli inom statsrådsberedningen för hållbar utveckling inrättades. Regeringens initiativ Globalt Ansvar syftar till att stimulera företag att bli ambassadörer för mänskliga rättigheter, drägliga ekonomiska och sociala villkor samt en god miljö. 2004 presenterades regeringens ambitioner i en regeringsskrivelse. I detta sammanhang uppmanades ett urval av statligt ägda företag att rapportera om hur man arbetar med de frågor som Globalt Ansvar omfattar.

Några exempel på frågor som regeringen driver i mellanstatliga fora:

a) Konkurrens:	För att hindra utländska företag från att få en dominerande ställning på ett litet lands marknad behövs effektiva konkurrensregler. Därför behövs ett konkurrensavtal i världshandelsorganisationen, WTO, vilket Europeiska Unionen drivit under många år.
b) Arbetslivsfrågor och den sociala dialogen	Öka samverkan genom att utveckla den sociala dialogen i ett stärkt ILO (Internationella arbetsorganisationen), stöd Världskommissionen för den sociala dimensionen av globaliseringen och stöd EG-kommissionens meddelande Den sociala dialogen i EU - drivkraften för modernisering och förändringar.

c) Miljö:	Stärk internationella miljöregler och förtydliga relationen mellan dessa och WTO.
d) Korruption	Arbeta för framgång i de år 2002 påbörjade förhandlingarna om en FN-konvention mot mutor.
e) Mänskliga rättigheter:	Betona staters ansvar för att värna mänskliga rättigheterna i sitt land; stärk FN:s övervakningsmekanismer; främja inom ramen för internationella fora ett ökat fokus på frågor såsom organisationsfriheten och barnarbete och stärk samverkan med ILO.

Regeringens syn på företagens ansvar

Inför världstoppmötet om hållbar utveckling i Johannesburg 2002 beskrev miljöminister Lena Sommestad hur regeringen ser på företagens ansvar:

”Negativa effekter av den pågående globaliseringen måste motverkas genom en bättre balans mellan politik och marknad. Vårt mål är att globaliseringens starka drivkrafter ska förmås verka för en hållbar utveckling. I detta arbete har vi alla ett gemensamt ansvar att delta. När det gäller frågan om reglering av företagens ansvar finns inget enkelt svar, i synnerhet inte då det brister i genomförande och tillämpning av redan existerande internationella avtal. Vi får heller inte bortse från vårt mål om en demokratisk utveckling och ett starkt medborgarinflytande världen över, i alla länder.

Inom Sverige och EU finns redan i dag en omfattande lagstiftning som reglerar företagens verksamhet. Sverige arbetar också aktivt för att skapa regler som ställer krav på företag att agera ansvarsfullt var de än befinner sig i världen. Dessutom finns frivilliga rekommendationer om företags ansvar, såsom OECD:s riktlinjer för multinationella företag.

Regeringen vill främja ett ökat ansvarstagande från företag. När det gäller den speciella frågan om det legala ansvaret är det regeringens uppfattning att vi bör arbeta för att öka möjligheterna att utkräva ansvar på global nivå. Speciellt angeläget är det att vi kan utkräva ansvar när det gäller t.ex. mänskliga rättigheter, sociala villkor, miljöhänsyn m.m. Jag återkommer i det följande till hur denna fråga enligt regeringens uppfattning kan drivas vidare.”

Miljöministern sammanfattade vidare ”den samlade Svenska politiken” (rörande samarbete med näringslivet för ett utvecklat ”hållbarhetsarbete”)

1. Stärkt genomförande av internationella avtal och nationell lagstiftning

På kort sikt prioriterar regeringen att stärka genomförandet av existerande mellanstatliga avtal och dess införlivande i nationell lagstiftning. I ett utvecklings- och demokratiperspektiv är det av största vikt att fokusera på uppbyggandet av demokratiskt förankrade rättssystem på nationell, regional och lokal nivå. Det är endast på detta sätt som vi långsiktigt kan skapa legitimitet bland medborgare världen över för den politik vi för. Genom ett generellt genomförande av mellanstatliga avtal i ländernas egna rättssystem ges också samma förutsättningar till alla företag, vilket skapar en stabil grund för tolkning och uppföljning.

De internationella avtal och konventioner vi har att genomföra har direkt relevans för företagens ansvar på områden såsom mänskliga rättigheter, miljö och sociala frågor. Genom ett förbättrat genomförande av existerande avtal och konventioner säkerställer vi att våra gemensamma mål för exempelvis biologisk mångfald, begränsad klimatpåverkan, kemikaliepolitiken, arbetsrätt o.s.v. uppnås. I sin förlängning handlar det också om trovärdighet för det internationella samfundets handlingskraft.

Tänkbar tillämpning för Samverkansforum eller medlemsorganisation:

Säkerställa att lagar o regler följs samt agera i de fall där man uppmärksammar att gällande lagstiftning kan utgöra ett hinder för ett kostnadseffektivt hållbarhetsarbete

2. Stärkta internationella regelverk

Arbetet för mänskliga rättigheter, arbetsrätt, miljö och mot korruption bör i första hand stärkas i de organ som redan finns och som är tämligen heltäckande, innan nya organ framgångsrikt kan byggas upp. Dessutom behövs ett ökat samarbete mellan dessa organ.

Tänkbar tillämpning för Samverkansforum eller medlemsorganisation:

Som statligt företag/organisation ska man stödja ägarnas ambitioner genom att sträva efter att bli ett gott exempel i hållbarhetsarbetet, inte minst genom att kommunicera resultatet. Hållbarhetsredovisning på engelska

3. Riktlinjer för företagens agerande

I regeringens fortsatta arbete finns ett behov av att på internationell nivå skapa en samsyn kring riktlinjer för företagens agerande. I dag finns exempel sådana riktlinjer inom OECD. Målet ska vara att vidga dessa till att omfatta samtliga länder för att nå en bred uppslutning kring t.ex. mänskliga rättigheter, arbetsrätt och hänsyn till miljön. På längre sikt vore det därför lämpligt att inom FN söka sluta ett internationellt avtal om nationella riktlinjer för företag.

För att få gehör för en sådan utveckling är det viktigt att aktivt arbeta med tillämpningen av OECD: s riktlinjer och utnyttja de möjligheter som ryms däri. Den svenska regeringens strävan är att på basis av internationella överenskommelser tydligt kommunicera vad företag skall göra och inte göra, förmedla hjälp och råd samt visa upp goda exempel. Regeringens initiativ Globalt Ansvar har detta syfte. Regeringen hanterar fall då företag anmäls till den nationella kontaktpunkten för att inte följa OECD: s riktlinjer. Vem som helst kan när som helst anmäla till en regering som är ansluten till OECD att ett visst företag från ett OECD-land, vilket är det överväldigande flertalet av multinationella företag, inte följer riktlinjerna. Då har regeringen att granska om så är fallet och diskutera saken med de inblandade i en icke-juridisk process.

Tänkbar tillämpning för Samverkansforum eller medlemsorganisation:

- Hålla sig à jour med, och utvecklingen inom nätverket ”Globalt ansvar” och ta till sig kunskap.
- Överväga medlemskap i ”Globalt ansvar”.

4. Rapportering

Regeringen vill se ökad insyn i form av rapportering från företag kring t.ex. miljö och arbetslivsfrågor. Regler om detta skulle kunna införas av länder enskilt eller som en följd av en multilateral överenskommelse. Regler eller anvisningar om rapportering bör utgå från de frivilliga standarder som finns, t.ex. Global Reporting Initiative.

Regeringen anser också att företag bör publicera uppgifter om vilka avgifter de betalar till värdländer för utvinning av naturresurser. Det är en konkret åtgärd med stor potential att förändra beteenden i riktning mot mindre korruption.

Tänkbar tillämpning för Samverkansforum eller medlemsorganisation:

Stegvis införande av hållbarhetsredovisning enligt GRI.

5. Märkningssystem

Social och miljömässig märkning kan förbättra marknadens funktion genom att den ger konsumenter tillgång till information om varans eller tjänstens miljöegenskaper och företagens sociala ansvarstagande. Regeringen vill se tydliga internationella kriterier för hur sådan märkning skall utformas för att inte innebära ett handelshinder.

Regeringen verkar för att genom t.ex. Sida och internationella organisationer hjälpa producenter i utvecklingsländer att leva upp till märkningskrav. Ett sådant uppdrag ingår i Sidas regleringsbrev.

Tänkbar tillämpning för Samverkansforum eller medlemsorganisation:

- Välja hållbarhetsmärkta produkter och råvaror där detta är förenligt med tekniska krav och gällande lagstiftning
- Efterfråga hållbarhetsmärkta produkter o råvaror som svarar upp mot ställda tekniska krav för att på detta sätt skapa en intern marknad för kommande exportprodukter

Regerings strategi för hållbar utveckling 2004

Denna regeringsskrivelse ska ses som en uppdatering och sammanfattning av politiken inom hållbar utveckling. Politikområdet sammanfattas som:

”Hållbar utveckling handlar om att värna och nyttja givna resurser på ett hållbart sätt. Men det handlar också om resurseffektivisering och om att långsiktigt förvalta och investera i mänskliga, sociala och fysiska resurser. Att värna om naturresurser och människors hälsa är en avgörandeförutsättning för utveckling och välstånd. Hållbar utveckling bärs upp av människors arbetskraft, kunskap och kreativitet.”

För att uppnå visionen om ett hållbart samhälle har regeringen fastställt en strategi med tre utgångspunkter:

- Hållbar utveckling i Sverige kan bara uppnås inom ramen för globalt och regionalt samarbete.
- Hållbar utveckling måste integreras i alla politikområden.
- Ytterligare nationella insatser krävs för att långsiktigt värna de kritiska resurser som utgör basen för hållbar utveckling. Till dessa hör naturresurser, människors hälsa och kompetens samt infrastruktur och bebyggd miljö.

Fyra områden står i fokus för regeringens insatser under mandatperioden 2002–2006:

- Miljödriven tillväxt och välfärd
- En god hälsa – framtidens viktigaste resurs,
- En samlad politik för hållbart samhällsbyggande,
- Barn- och ungdomspolitik för ett åldrande samhälle.

Kärnområden (med ett urval underområden)

Framtidens miljö

- Ekologisk hållbarhet – svenska miljömål
- ❖ *Fortsatt miljöarbete, miljöledning, koppling till de nationella miljö kvalitetsmålen i redovisandet av resultat*

Begränsa klimatförändringarna

- ❖ *Energibesparing i fastigheter*
- ❖ *Resor o transporter*

Befolkning och folkhälsa

- Befolkningsutveckling och hållbara trygghetssystem
- ❖ *Detta är ett oerhört viktigt område som än så länge försumrats i många sammanhang. I princip handlar det om att klara utmaningen från befolkningskurvan. Hur ska så få unga klara av att försörja så många gamla? Samverkansforums medlemmar borde kanske utveckla åtgärder inom boendet för att underlätta för äldre att klara sig själva längre upp i åren*
- Folkhälsa
- ❖ *Snegla på och utveckla Skanskas ”sunt boende”*
- ❖ *Åtgärder som underlättar motion för boende o anställda*
- ❖ *Utveckla nyckeltal med sjukfrånvaron som grund*
- Arbetsliv
- ❖ *?*
- Jämställdhet
- ❖ *Fortsätt jämställdhetsarbetet, snegla på andras nyckeltal*

Social sammanhållning, välfärd och trygghet

- Social delaktighet
- ❖ *Brukarsamråd, intressentsamråd*

- Barns och ungdomars utveckling och delaktighet
- ❖ *Snegla på Vägverkets "forska och lära"*
- Trygghet från brott
- ❖ *Belysning, gångvägar, larm och lås, grannsamverkan*

Sysselsättning och lärande i ett kunskapssamhälle

- Sysselsättning
- ❖ *Antal arbetstillfällen står inte sällan i motsättning till ekonomiska intressen. Hur bryta denna motsättning?*
- Forskning och utveckling
- ❖ *Stötta andras och initiera egen verksamhetsanpassad tillämpad "hållbarhetsforskning"*

Hållbar ekonomisk tillväxt och konkurrenskraft

- ❖ *Detta område kräver en egen mäsas. (Långsiktig kapitalbildning i verksamheten. Stöttande av andras hållbarhetsarbete genom den egna upphandlingen)*
- Hållbar ekonomi
- Hållbart näringsliv
- Hållbara konsumtionsmönster

Regional utveckling och regionala förutsättningar

- Skogen som resurs
- ❖ Certifierad träråvara

Utveckling av ett hållbart samhällsbyggande

- ❖ *Allt här kan hämtas ovan då allt vad samverkansforum görs kan inordnas under denna rubrik.*
- Bebyggelsemiljön
- Energiförsörjning
- Transportsystem och infrastruktur
- Ny informationsteknik

Regeringens strategi anvisar även generella verktyg för hållbar utveckling

- Sektorsintegrering.
- ❖ *Utveckla samverkansforums gemensamma arbete med dessa frågor samt även samarbetet med andra byggherrar. Lämpligen avs. standarder, redovisningssystem, FoU o dyl.*
- Konsekvensanalyser och hållbarhetsbedömningar.
- ❖ *Som ovan*
- Dialog och frivilliga avtal.
- ❖ *Brukarsamråd, intressentsamråd*
- Partnerskap.
- ❖ *Som under "Sektorisering"*
- Hållbarhetsredovisning
- ❖ *Utveckla "GRI-inspirerad" redovisning.*
- Lokala investeringsprogram och program för klimatinvestering
- ❖ *Utveckla projekt som kan tjäna som kostnadseffektiva föredömen*

2 INTERNATIONELLT OM HÅLLBARHET

2.1 Bakgrund

Genom åren har ett antal ”affärer”/händelser bidragit till att strålkastarna riktats mot företagens beteende och roll i samhället: miljökatastrofer som oljeutsläppen från Exxon Valdez och giftutsläppen i Bhopal har väckt frågan om företagens ansvar för skadeverkningar som följd av sin verksamhet; Ericssons, Continentals och Lears nedskärningar har väckt frågan om företags ansvar för lokalsamhällets fortlevnad; redovisningsskandalerna i Enron, Worldcom m.fl. förstärker en allmän bild av kortsiktighet och girighet. Pensionsavtalen i ABB; bonusprogrammen i Skandia; kartellbildningen mellan SAS och Maersk – listan kan göras lång. Omtanke om miljön har av tradition ansetts kosta pengar och då har företag traditionellt i många fall hållit sig så nära vad som är tillåtet som möjligt, eller till och med avsiktligt överskridit utsläppsgränser etc., därför att man ansett sig vinna mer än vad en eventuell upptäckt skulle kosta företaget. Ett färskt exempel är det danska oljebolaget Maersk som i juni 2005 avslöjats med att under många år medvetet släppa ut upp till 1 ton olja dagligen från oljeplattformar ut i Nordsjön.

2.2 OECD: s analys

I flera länder är miljösektorn en av de snabbast växande delarna i ekonomin. OECD pekar tydligt ut miljöteknik som en av de viktigaste framtidsbranscherna. Världsmarknaden för miljöteknik växer mycket snabbt med en tillväxt på 5-20 % per år. OECD uppskattar att världsmarknaden år 2010 omsätter 6000 miljarder kronor. Enligt Exportrådet visar omsättningen av miljöteknikexport en positiv trend för åren 1999-2002 med en ökande tillväxt. Miljöteknik är den svenska bransch som visar den största exporttillväxten, 8,4 % för år 2002. Det innebär att den i förhållande till andra sektorer är en tydlig framtidssektor. Efterfrågan på miljöteknik ökar. I EU: s nya och kandiderande medlemsländer, Central- och Östeuropa samt i Asiens storstäder är behoven enorma. Förutom miljöteknikföretag har många kunskapsföretag med miljöinriktade tjänster vuxit fram.

2.3 Internationella Handelskammarens rekommendationer till näringslivet

1991 presenterade Internationella Handelskammaren (ICC) presenterat ett 16-punkters handlingsprogram för varaktigt hållbar utveckling (med miljö i fokus) som man rekommenderade näringslivet att följa:

1. Prioritering av miljöhänsyn. Företagsledningen skall klart deklarerat att miljöarbetet är en av de viktigaste verksamheterna i företaget.
2. Integrerad styrning. Miljöhänsyn skall tas på alla nivåer och i alla beslut., t ex vid inköp av allt från kaffemuggar till bilar.
3. Kontinuerlig förbättring. Detta krav skiljer ett miljöledningssystem från ett vanligt kvalitetssystem, där man arbetar med en bestämd kvalitetsnivå.
4. Personalutbildning. Kunskap och motivation behövs i miljöarbetet.
5. Föregående miljöanalys. Var ligger vi? Vilka blir miljökonsekvenserna av vår verksamhet?
6. Produkter och tjänsters utformning.
7. Kundrådgivning. Ge kunderna råd hur de skall få ett miljömässigt bra resultat vid produktens användning mm.
8. Produktionsanläggningar och drift. Skall utformas med hänsyn till långsiktigt hållbar utveckling.
9. Forskning. Företaget skall bedriva sin egen forskning om miljöeffekter av företagets verksamhet, eller stödja sådan forskning.
10. Förebyggande strategi. Att förebygga miljöproblem är alltid bättre än att försöka reparera i efterhand, när problemet uppstått.
11. Entreprenörer och underleverantörer. Miljökrav skall ställas på dessa.
12. Riskberedskap. Hur gör vi om en olycka händer? - beredskapsplaner skall finnas.
13. Teknologikutveckling..
14. Bidrag till den gemensamma insatsen
15. Öppenhet. Informera anställda och allmänhet om miljörisiker med verksamhet och produkter, helst innan de frågar.

16. Uppföljning. Genomför regelbundna miljörevisioner, dvs. kontrollera att allt fungerar som det är tänkt, och informera alla som kan tänkas vara berörda (t ex anställda myndigheter, allmänhet). Detta system var frivilligt, men flera stora företag anslöt sig omedelbart, t ex Volvo och Perstorp AB.

Sedan några år ökar också medvetenheten om företags roll i sociala frågor i samhället. Undersökningar av allmänhetens inställning till företagens roll i samhället visar tydligt på vikten av att arbeta med socialt ansvarstagande:¹

- 99 procent av konsumenterna har någon gång valt bort ett företag eller en produkt pga. av dess värderingar.
- 87 procent tycker att det är bra eller mycket bra att företag engagerar sig i samhällsnyttiga projekt.
- 78 procent tycker att företagets etiska agerande är viktigt eller mycket viktigt när de söker arbete.

Ett stort antal frågor och ämnen ingår under paraplybegrepp som CSR och socialt ansvarstagande. En översikt från EU-kommissionen erbjuder följande definition av företagets sociala ansvar:²

”... ett begrepp som innebär att företagen på frivillig grund integrerar sociala och miljömässiga hänsyn i sin verksamhet och i sin samverkan med intressenterna.”

Enligt denna definition innebär socialt ansvarstagande att företagen går längre än vad lagen kräver ”genom att investera ’mer’ i humankapital, miljö och relationer med intressenter.” Dessa investeringar delas huvudsakligen upp i två delar: (1)

1. en intern dimension – personalförvaltning, arbetsmiljö och miljöpåverkan,
2. en extern dimension – lokalsamhället, affärspartners, leverantörer, konsumenter, mänskliga rättigheter och globala miljöfrågor.

Frågor om socialt ansvarstagande fokuseras ofta på storföretag men är också relevanta för mindre företag och entreprenörer. Små och medelstora företag utgör motsvarande 99 procent av alla företag inom EU-regionen. De möts av krav från storföretag som är deras kunder, lyder under samma lagar som storföretag och kan uppnå samma fördelar vad gäller resurseffektivitet och relationer till sin omgivning. Hälften av alla SME-företag i Europa uppger att de stödjer eller är engagerade i lokalsamhället. Detta sker dock oregelbundet och ofta i form av sporadiska donationer. Studier visar på tre typer av motiv för SME-företag att arbeta med socialt ansvarstagande: kostnadsbesparingar, förbättrad produktivitet och ökad försäljning.

”Små och medelstora företag visar ’ansvarsfullt entreprenörskap’ på ett informellare sätt, men de utgör stomme och brännpunkt i många samhällen.”

2.4 EU: s grönbok om entreprenörskap i Europa

Små och medelstora företag betraktas således som en viktig och innovativ grupp när det gäller entreprenörskap och tillväxt. I detta sammanhang nämns ibland den *sociala ekonomin* och *sociala entreprenörer* som intressanta företeelser. ”Den sociala ekonomin och sociala verksamheter använder affärsprinciper och effektivitet för att uppnå sociala och samhällliga mål. ”[...] Den sociala ekonomin består av verksamheter, omfattande kooperativa företag, ömsesidiga bolag, föreningar och stiftelser, vars huvudsakliga mål är att tillhandahålla tjänster till sina medlemmar eller samhället mer allmänt.”³

En studie visar på framför allt tre mål och drivkrafter för små och medelstora företag att arbeta med socialt ansvarstagande: kostnadsbesparingar, förbättrad produktivitet och ökad försäljning. Nedanstående matris beskriver hur dessa fördelar kan uppnås genom olika typer av ansvarstagande:

¹ Förebildsföretaget AB, presentation för Nätverket för Transport och Miljö (2002-10-24) samt www.forebildsforetaget.com.

² “Grönbok. Främjande av en europeisk ram för företagets sociala ansvar” KOM(2001) 366 slutlig.

³ Grönbok: Entreprenörskap i Europa, KOM(2003) 27

BUSINESS CASE ARGUMENTS FOR BETTER SMEs¹⁴

	ECOLOGY & ENVIRONMENT	HEALTH/ WELLBEING	DIVERSITY	COMMUNITIES
SAVING MONEY	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Energy savings ◦ Waste disposal costs down 	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Staff stay longer, so lower training costs 	<ul style="list-style-type: none"> ◦ lower recruitment costs staff stay ◦ wider sources new staff 	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Insurance & security costs less because less crime & vandalism
IMPROVING PRODUCTIVITY	<ul style="list-style-type: none"> ◦ better waste disposal 	<ul style="list-style-type: none"> ◦ healthier & happier employees ◦ less absenteeism 	<ul style="list-style-type: none"> ◦ less downtime as new staff learn 	<ul style="list-style-type: none"> ◦ better motivated staff
GETTING MORE SALES	<ul style="list-style-type: none"> ◦ eligible for corporate tender lists ◦ customer of choice for eco-consumers 	<ul style="list-style-type: none"> ◦ more continuity in customer service 	<ul style="list-style-type: none"> ◦ better understanding of diverse markets ◦ representative of markets served 	<ul style="list-style-type: none"> ◦ raised profile ◦ active in networks which helps to identify new business opportunities

Grayson & Hodges: "Everybody's Business: Managing Risks and Opportunities in Today's Global Society" (2001)
 Författarna menar att SME-företag torde vara mer benägna än storföretag att ta ett socialt ansvar för lokalsamhället eftersom de är en del av detsamma. Ett lokalt småföretag är därtill i högre grad beroende av kvaliteten på humankapital, infrastruktur och miljön för sin framgång än de globala storföretaget.

2.5 Global Compact

Ett annat exempel på internationellt hållbarhetsarbete är FN: s Global Compact. General sekreterare Kofi Annan har inbjudit världens företag att frivilligt ställa sig bakom tio principer för mänskliga rättigheter, arbetsvillkor miljö och korruptionsbekämpning. De tio principerna är:

Human Rights

Principle 1: Businesses should support and respect the protection of internationally proclaimed human rights;

Principle 2: make sure that they are not complicit in human rights abuses.

Labour Standards

Principle 3: Businesses should uphold the freedom of association and the effective recognition of the right to collective bargaining;

Principle 4: the elimination of all forms of forced and compulsory labour;

Principle 5: the effective abolition of child labour; and

Principle 6: the elimination of discrimination in respect of employment and occupation.

Environment

Principle 7: Businesses should support a precautionary approach to environmental challenges;

Principle 8: undertake initiatives to promote greater environmental responsibility; and

Principle 9: encourage the development and diffusion of environmentally friendly technologies

Anti-corruption

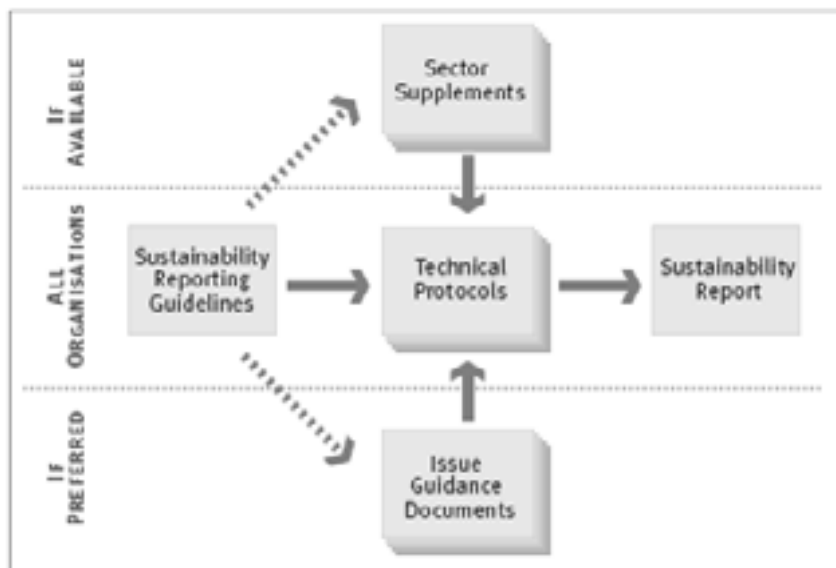
Principle 10: Businesses should work against all forms of corruption, including extortion and bribery.

Samarbetet heter Global Compact. Hittills har över 600 företag världen över antagit Kofi Annans utmaning. Mer finns att läsa på: <http://www.unglobalcompact.org/Portal/>.

Det finns även en svensk pendang till detta; *Globalt ansvar*, mer om detta nedan.

2.6 Global reporting initiative (GRI)

GRI startade 1997 med syftet att utveckla hållbarhetsredovisning till något likvärdigt med finansiell rapportering. FN:s biträdande generalsekreterare Louise Frechette har sagt: "Let me praise the Global Reporting Initiative for successfully bringing together actors from all sectors of society in a coalition for change." Detta illustrerar GRI:s styrka och roll som internationell standard för hållbarhetsrapportering. GRI är dock inget komplett system för hållbarhetsarbete utan ett enbart ett rapporteringssystem. Systemet består av en familj av dokument enligt nedan:

Inom GRI har en uppsättning mått utvecklats som ska kunna fungera på flertalet företag. GRI:s "Guidelines" bygger på att företaget dels använder ett antal nyckelindikatorer dels kompletterar detta med specifik information om företagets prestanda med avseende på hållbarhetsbegreppets tre hörnstenar. Mycket mer finns att läsa på GRI:s hemsida där nedanstående sammanfattande text om hållbarhetsindikatorer hämtats. <http://www.globalreporting.org> Från denna hemsida kan man även ladda ner "guidelines" och i dessa står indikatorerna att finna.

Economic indicators concern an organization's impacts, both direct and indirect, on the economic resources of its stakeholders and on economic systems at the local, national, and global levels. Included within economic indicators are the reporting organization's wages, pensions and other benefits paid to employees; monies received from customers and paid to suppliers; and taxes paid and subsidies received. In a few instances, economic performance information overlaps with that in conventional financial statements. In general, however, the two are complementary.

Environmental indicators concern an organization's impacts on living and non-living natural systems, including eco-systems, land, air and water. Included within environmental indicators are the environmental impacts of products and services; energy, material and water use; greenhouse gas and other emissions; effluents and waste generation; impacts on biodiversity; use of hazardous materials; recycling, pollution, waste reduction and other environmental programmes; environmental expenditures; and fines and penalties for non-compliance.

Social indicators concern an organization's impacts on the social systems within which it operates. GRI social indicators are grouped into three clusters: labour practices (e.g., diversity, employee health and safety), human rights (e.g., child labour, compliance issues), and broader social issues affecting consumers, communities, and other stakeholders (e.g., bribery and corruption, community relations). Because many social issues are not easily quantifiable, GRI requests qualitative information where appropriate.

GRI innehåller mycket som redan finns i kvalitetssystem och inte minst miljöledningssystem. Förenklat kan sägas att om GRI:s system kompletteras med identifiering och ställningstagande om "betydande hållbarhetsaspekter" samt om mål sätts för dessa får man ett miljöledningssystem där området vidgats till hela hållbarhetsbegreppet.

Gri är dock inte färdigutvecklat och kan inte användas rakt av. Som underlag och inspiration är det dock lämpligt. Det nya utkastet innehåller 57 "core indicators", mot tidigare över hundra. Dock finns brister som även finns hos andra "management system", i form av ett överdrivet fokus på styrprocesser. Av 57 indikatorer rör mer än 20 än förekomsten av policies och rutiner. System för att redovisa prestanda, i synnerhet inom den sociala sektorn är det tunnare med. För att få ett användbart och meningsfullt system måste GRI:s "core indicators" kompletteras med verksamhetsspecifika sådana. Detta kräver självfallet såväl eget engagemang som eget arbete.

Dessa brister i kombination med en önskan att undvika arbetskrävande formalism har lett till att många i dagsläget väljer att göra "GRI-inspirerade" redovisningar snarare än att löpa linan fullt ut. Ett förhållningssätt som även rekommenderas för samverkansforms medlemmar. Detta behöver då inte bli så väldigt komplicerat och betungande.

3 ARBETET MED HÅLLBARHET NATIONELLT

Det finns i dag ingen vetenskapligt baserad och allmänt accepterad modell för hur företag ska och kan arbeta med hållbar utveckling, etik och moral, utan det är fortfarande försök som pågår. Olika intressentgrupper fokuserar på sina ofta ganska specifika och ”trånga” intresseområden, utan att ta hänsyn till att det faktiskt finns en helhetsbild och summa av arbetet som är den viktigaste informationen om företagen är ”bra” eller ”dåliga”. Misstag, som inte upprepas, måste tillåtas för att locka företag till att våga arbeta med hållbar utveckling. Kunskap och erfarenheter ökar dock ständigt.

3.1 Forskning

Detta uppdrag har inte medgivit någon analys av pågående forskning. Värt att nämna är dock att Mistra har startat ett nytt programområde ”Sustainable Investments - Towards a New Role for Institutional Investors”. Mistras tanke är att detta ska bidra till att kunskapsöverföringen från forskning och teori till samhället och praktiken får mer fart så att investerarna, inte bara de institutionella, inser att det lönar sig ekonomiskt, inte bara ur miljö och social synpunkt, att tänka långsiktigt.

3.2 Nuteks analys

Arbete med miljöfrågor i företag pågår sedan länge och erfarenheter från detta kan antas gälla även för arbete med socialt ansvarstagande. En undersökning från NUTEK visar att 31 procent av Sveriges småföretag ”arbetar aktivt med att sätta upp och nå miljömål”.⁴ Arbete med miljömål är vanligare i glesbefolkade regioner (se bilaga) och bland de större småföretagen. (60 % i företag med 10-49 anställda). De branscher som arbetar mest med miljömål är transport och kommunikation, byggverksamhet och tillverkningsindustri. De viktigaste drivkrafterna bakom småföretagens arbete med miljö mål uppges, i tur och ordning, *vara eget engagemang*, *minska resursåtgången* och att *möta konsumentkrav*. Motivet att möta kommande lagstiftning, vilket var det viktigaste skälet för cirka tio år sedan, kommer idag betydligt lägre.

Observera att denna undersökning fokuserat på frågor om företagens miljöarbete, och inte ställt frågor om deras sociala ansvarstagande. Det finns anledning att tro att det systematiska arbetet med frågor av social karaktär, såsom hälsa och jämställdhet, ligger några år efter miljöfrågorna. Sociala frågor kommer sannolikt se ett liknande uppsving i företagen de närmaste åren.

3.3 Socialt ansvarstagande i näringslivet – exempel

Hur arbetar då svenska företag och organisationer idag med begreppet hållbar utveckling i bemärkelsen ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet?

Företags sociala ansvar har funnits på näringslivets agenda ett antal år. Ibland som självklar del av företagets identitet men ofta efter ofördelaktiga avslöjanden i media. Som regel har debatter och initiativ fokuserat på storföretag med global verksamhet. Ett exempel är det tidigare nämnda Global Compact. Sverige är representerat av 13 företag, däribland Electrolux, Ericsson, Folksam, Skanska och Volvo. Sveriges regering har genom UD bjudit in det svenska näringslivet till initiativet Globalt Ansvar.

”De svenska storföretagen har (...) på allvar börjat engagera sig i den nya världsomspännande folkrörelsen för mänskliga rättigheter”, skrev Dagen Industri i en ledare (2001-02-12). ABB:s förre VD Göran Lindahl menade att det inte räcker att enbart ta hänsyn till aktieägare, kunder och anställda: ”Globaliseringen betyder att företagen också måste ta ett ansvar för samhället i stort. Man får inte medverka till att utarma regioner eller förstöra miljön” (Dagens Nyheter, 2001-01-30)

Svenskt Näringsliv lyfter i boken ”Från defensiva till proaktiva – företag och hållbar tillväxt” (2002) fram några goda exempel:

1. Södra Cell – satsning på klorfri pappersmassa.

⁴ NUTEK: ”Miljöarbete i småföretag – en ren vinst?” (2003)

2. AssiDomän – FSC-certifierade skogar
3. Ikea – borttagande av PVC i möbler, klorfritt papper i katalogen, förhindra barnarbete hos sina leverantörer mm.
4. ITT Flygt – pilotföretag för hållbarhetsredovisningen GRI.
5. Volvo – bilar som klarar samtliga marknadens strängaste utsläppskrav.

Svenskt Näringsliv företräder cirka 57 000 små, medelstora och stora företag. Enligt genomsnittet i Europa är cirka 56 000 av dessa är små och medelstora företag, entreprenörer som också tar socialt ansvar och finner fördelar för sin verksamhet. Hur kan dessa exempel se ut och vilka är dessa företags erfarenheter?

3.4 Företags systematiska hållbarhetsarbete

Tidigare har ett huvudargument för varför företagens redovisningar måste innehålla information och siffror om hållbar utveckling varit att finansanalytikerna och finansmarknaden börjat efterfråga denna typ av redovisning. Dock är det ännu bara vissa och ganska få på finansmarknaden, inklusive statliga och andra fonder som egentligen efterfrågar specifik information om företagens arbete med hållbar utveckling.

Kortsiktiga ekonomiska intressen dominerar fortfarande. Resurssnålhet, återvinning och återbruk i produktionen kan ofta vara ekonomiskt lönsamt. Sådana lösningar ger ofta lägre livscykelkostnad men är trots detta ofta svåra att sälja in till kunder. En viktig drivkraft idag är att företag med låg medvetenhet om miljöfrågor och globala sociala frågor kan utsättas för massmedias uppmärksamhet, vilket parat med allmänhetens, kommunernas, kundernas och andra företags (presumtiva kunder) ökade medvetenhet och förväntningar kan bli mycket besvärande. Beträffande miljö är det ofta en fördel för ett företag att ligga före lagstiftningen. Här är miljö- och nu allt mer hållbarhetsarbete ett konkurrensmedel, men bara för dem som är ledande i utvecklingen. De som kommer sist i denna utveckling riskerar däremot att slås ut. Utifrån detta perspektiv finns alltså två strategier i arbetet med hållbarhet:

1. att vara först/leda utvecklingen
2. att inte vara sist

Det är många företag som kommit relativt långt med att inkorporera miljöfrågor och miljöhänsyn i sin verksamhet. Större företag arbetar som i dag inte arbetar med miljöledningssystem, certifieringar, livscykelanalyser och miljömål, blir allt färre. Arbetet med ”hållbarhet” har inte kommit lika långt men utvecklingen kommer säkerligen att vara likartad.

3.5 Svenska hållbarhetsredovisningar 2004

Allt fler svenska företag redovisar sitt arbete med hållbar utveckling i samband med och som komplement till traditionella årsredovisningar. Denna rapportering sker antingen som en urskiljbar del av årsrapporten eller som en separat rapport.

Tre ambitions/utvecklingsnivåer kan urskiljas bland de ansatser till hållbarhetsredovisning som identifierats:

1. Miljörapport (Ekologiska aspekter samt sociala aspekter inom miljöområdet)
2. Miljörapport utökad med sociala aspekter (Ekologiska och sociala aspekter)
3. Hållbarhetsrapport (Ekologiska, Sociala och Ekonomiska aspekter)

Inom ramen för detta uppdrag har Transek gått igenom ett antal sådana rapporter. Syftet med detta var att se hur dessa är strukturerade, hur sociala och inte minst ekonomiska aspekter av hållbarhetsarbetet belysts och inte minst för att vaska fram sådant som om möjligt direkt kan tillämpas av samverkansforums medlemmar. Denna begränsade studie har inte medgivit granskning av annat än ett begränsat urval sådana rapporter. Endast rapporter med en tydlig ansats mot hållbarhet har kommit i fråga. Valet har också gjorts för att nedanstående ska finnas representerat:

- Byggsektorn
- Statligt ägda företag
- Verksamheter som kritiseras avseende hållbarhet

- Positiva/lärorika exempel

I granskningen har fokus främst lagts på hur sociala och ekonomiska aspekter behandlas och redovisas. Miljö har behandlats mer översiktligt då detta kan anses mer inarbetat bland samverkansforums medlemmar. Granskningsprotokollen finns bilagda sist i denna rapport.

Undersökta rapporter

Skanskas Hållbarhetsredovisning 2004

Vattenfalls Hållbarhetsredovisning 2003

SAS koncernens Årsredovisning & Hållbarhetsredovisning 2004

TetraPac Miljöredovisning 2004. Sverige med sociala frågor

Vad fokuserar man på?

Inom miljöområdet arbetar man generellt enligt principerna för ett miljöledningssystem. I ett sådant utgår man som bekant från de för verksamheten identifierade betydande miljöaspekterna. Dessa skiljer sig åt mellan företagen och ska så göra när man själva identifierat sina respektive ”betydande miljöaspekter”. Följande finns dock hos flertalet

- Energi/klimat
- ”Farliga ämnen”/materialval
- Transporter

Det sociala området är en nyare komponent i redovisningarna. Inte så att sociala frågor saknats förut men det är först under senare år som det gjorts försök att sätta in dessa i en systematisk struktur på samma sätt som gjorts med miljöfrågorna. Redovisningarna har varierande strukturer och därmed varierande dimensioner. Följande ”betydande sociala aspekter” förekommer i flertalet av de undersökta rapporterna:

- Medarbetarna
 - Arbetsmiljö
 - Arbetsplatsolyckor
 - Sjukfrånvaro
 - Kulturell mångfald
 - Jämställdhet
 - Attraktiv arbetsgivare
 - Kompetensutveckling
- Intressenter
 - Underleverantörer
 - Kringboende
 - Grannländer och länder där företaget verkar
 - Affärsetik (t.ex. korrupsionsbekämpning, barnarbete etc.)
- Kunder
 - Produktens säkerhet
 - Leveranssäkerhet
 - Förtroende

Andra exempel:

Ansvar för ”övertaliga”, personalnödhet, rimliga priser för produkten mm. Flertalet hänvisar under detta avsnitt till FN:s initiativ ”Global Compact” eller den svenska motsvarigheten ”Globalt Ansvar”. Flera företag har gått in som medlemmar.

Av speciellt intresse för Samverkansforums medlemmar är kanske ”Sunt boende” som Skanska identifierat som en av sina utmaningar.

Det ekonomiska området är speciellt på ett annat sätt. Detta har ju alltid varit i fokus i årsrapporteringar. Hur tacklar man då ekonomi i ett hållbarhetsperspektiv? Hur förhåller sig ekonomin i Hållbarhetsredovisningen till den mer traditionella delen av företagets årsredovisning? Det finns flera svar på dessa frågor och vissa av svaren väcker nya frågor. Exempel på hur man tacklat ”ekonomi” i hållbarhetsperspektivet:

- Ekonomi behandlas inte i ”hållbarhetsredovisningen”
- Man fokuserar på de sociala o miljömäsiga aspekternas betydelse för långsiktig ekonomi.
- Den långsiktiga ekonomin behandlas som ”hållbarhet” medan årets resultat utvecklas i årsrapporten.

Följande termer förekommer frekvent under ”ekonomi”:

- Resurshushållning
- Långsiktig lönsamhet
- Hållbarhets- och miljöarbete stärker varumärket

Andra intressanta exempel på ”hållbara ekonomiaspekter”:

- Balans mellan kostnad o nytta
- Affärsutveckling
- Den egna produkten anses i sig skapa ekonomisk utveckling
- Pålitlig aktör
- Säker och högklassig styrning av verksamheten

Vad gör man?

Företagen har på det hela taget använt sig av systematiken i kvalitets- och miljöledningsarbetet och vidgat detta till hållbarhetsarbetet. Man betonar ledningens och styrningens viktiga roll i arbetet. Följande generella aktiviteter är frekventa:

- Nätverksarbete (Global Compact, branschorganisationer)
- Identifikation av viktiga hållbarhetsaspekter i verksamheten
- Sättande av mål och utvecklandet av mått och indikatorer.
- Dialoger med kunder och intressenter
- Utbildning av personal och underleverantörer
- Utvecklar en metod för att redovisa tillstånd, mål och resultat. Här har flertalet valt att redovisa enligt GRI eller på ett GRI-inspirerat sätt.

I rapporterna lyfts även fram mycket konkreta aktiviteter. I hur hög grad dessa är representativa för verksamheten eller ej är svårt att veta. Denna studie medger inte någon djupare analys av detta men däremot rekommenderas fortsatt läsning, i första hand av bifogade granskningsprotokoll, i andra hand av någon/några av de granskade rapporterna:

- Skanskas för dess korthet, tydlighet och koppling till byggsektorn
- Vattenfalls för dess inspirerande struktur och hur man kan agera som statsägt företag
- TetraPac:s för dess höga ambition vad gäller mätning och redovisning i mätetal.

3.6 Samverkansforum för statliga byggherrar

Inom uppdraget har även årsredovisningar från samverkansforums medlemmar granskats med avseende på innehåll av ”hållbarhet”.

Undersökta årsrapporter

Fortifikationsverket 2004

Luftfartsverket 2004

Vasallen 2004

Svenska kraftnät 2004
 Statens fastighetsverk 2004
 Specialfastigheter 2004
 Vägverket 2004 (ej sektorsrapport)

Hållbart innehåll?

Dessa redovisningar är traditionella årsredovisningar och att jämföra dem med det positiva urval av "hållbarhetsredovisningar" från näringslivet som redovisades ovan, är en orättvis betraktelse. På det hela taget är hänvisningarna till hållbarhet få och där de förekommer är det vanligtvis relaterat till "Miljö". Likväl tas många andra av de aspekter som kan betraktas som hållbarhetsaspekter upp i dessa årsredovisningar. Detta dock under andra rubriker.

Vad fokuserar man på?

Följande begrepp/teser är hämtade från ingresser och rubriker:

- Med sikte mot framtiden
- Arbetsättsperspektivet
- Långsiktig planering
- Katastrofen i sydostasien...
- Driftsäkerhet
- Resurshushållning
- Bevara och förädla
- Etik och moral
- Upphandling för bättre fungerande marknad
- Sektorsansvar

Samtliga rapporter tar upp miljö under en egen rubrik. Däremot skiljer de sig åt hur begreppet senare hanteras. Organisationerna har kommit olika långt och kanske också har olika inriktning på sitt miljöledningsarbete. Flertalet redovisar enligt principerna i ett miljöledningssystem.

Följande betydande miljöaspekter/problemområden finns hos alla:

- Klimat/energi
- Gifter/materialval
- Avfall

Vanligt förekommande är även:

- Luft
- Buller
- "Natur"

Andra noterbara exempel:

- Det nationella målet "God bebyggd miljö"
- Ansvar för historien
- Saneringsbehov
- Köldmedier
- Lagar o regler
- Goda rutiner
- Upphandlingskrav

Inom det sociala området förekommer följande "betydande sociala aspekter" flertalet av de undersökta rapporterna:

- Medarbetarna
 - Ålderssammansättning

- Hälsa
- Kompetensutveckling/försörjning
- Säkerhet/arbetsmiljö
- Kunder/Intressenter
 - Kundsamverkan
 - Säkerhet
 - Relationsbygge

Exempel på ”sociala aspekter” som flera tar upp:

- Medarbetarna
 - Könsfördelning/jämställdhet
 - Mångfald
 - Sjukfrånvaro
 - Gemensam värdegrund
 - Attraktiv arbetsgivare
 - Vetskap om hur man kan bidra
- Kunder/Intressenter
 - Leveranssäkerhet
 - Rättvisefrågor (vid internationell verksamhet)

Andra exempel på ”sociala aspekter”:

- Avvecklingsplan för övertalig personal
- Minskat pappersarbete
- Oexploderad ammunition
- Krisberedskap
- Från vägbyggare till samhällsbyggare

Det ekonomiska området avhandlas traditionellt vilket är att vänta i en årsrapport. Det görs dock också längre framåtblickar och inte sällan kopplas flera hållbarhetsaspekter samman och relateras till långsiktigt ekonomiska utmaningar. Följande axplock av begrepp kan illustrera detta:

- Rationalisering (tveeggat, men verkningsgradsökning är väl att se som en framtidsutmaning i sig)
- Känslighetsanalys
- Spara energi
- Långsiktigt god förvaltningsekonomi
- Identifiering av finansiella risker
- Robusta produkter (Klappar belastning och tidens tand)
- (Långsiktig) balans i produktionen
- Gränsdragning; investering, underhåll och drift
- Lågt risktagande för långsiktigt låg finansieringskostnad
- Fyrstegsprincipen (Vägverket)

Kommentar

Trots att det med få undantag inte anlagts något systematiskt hållbarhetsperspektiv redovisas inriktning och arbete med flera ”hållbarhetsaspekter”.

Generellt sett har miljöområdet fått de fylligaste och mest strukturerade behandlingen. Mycket skrivs dock även om den sociala dimensionen men inte samlat. Inom det sociala området behandlas medarbetare ganska ingående. Dock saknas märkligt nog ofta aspekter som jämställdhet och mångfald. Kanske har man valt att redovisa detta i annat sammanhang? Även kund/intressent-perspektivet finns med på de flesta håll. Däremot saknas på det hela

taget ”rättvisefrågor” och det internationella perspektivet och det är även sparsamt med ”etik”. På det ekonomiska området är hållbarhetsaspekter mycket sparsamt förekommande. Detta är inget att förvånas över för detta är ju det svagaste området även hos dem som kommit längst i näringslivet vad gäller hållbarhetsredovisning. Kanske kan det även vara så att långsiktig lönsamhet inte känns lika brännande för företag och organisationer med staten som huvudman? Troligt är dock att det likväl arbetas internt med dessa frågor men att man valt att inte ta upp det i årsberättelsen.

En självklar slutsats av detta är att de av samverkansforums medlemmar som vill ”arbeta med hållbarhet” ska i första hand redovisa i en struktur som lyfter fram det som görs. I andra hand ska man komplettera verksamheten med sådant man lätt kan tillföra. I ett tredje steg bör man, i analogi med ett miljöledningssystem, göra en egen hållbarhetsutredning, identifiera de betydande hållbarhetsaspekterna samt sätta mål och utveckla indikatorer och mått.

4 FORTSATT ARBETE MED HÅLLBAR UTVECKLING

Det finns mycket att göra för samverkansforum inom hållbarhetsområdet, dels för organisationen i sig dels för medlemsorganisationerna. Som vid allt ”systembygge” finns dock risken att man fastnar i former och strukturer. Lämpligt torde därför vara att börja med de enklaste och uppenbara åtgärderna. Allt efter kommer kunskapen och kravet på upplösning att öka och när behov föreligger kan mer förfinade metoder, indikatorer och redovisningsmodeller införas. Nedan listas ett antal förslag till åtgärder där de enklaste står först.

Kunskapsbygge och nätverk

Tre saker är lämpliga att genomföra under denna rubrik:

- Hållbarhetsseminarie in om ramen för samverkansforum, med föreliggande rapport som grund.
- Formering av ett nätverk med ”ansvariga” för hållbarhetsfrågor från de medlemsorganisationer som önskar delta i detta arbete (vilket borde vara frivilligt)
- Medlemsorganisationerna genomför ett seminarium med syftet att penetrera sina specifika förutsättningar för hållbarhetsarbete. En start för identifiering av betydande hållbarhetsaspekter. Denna rapport och den egna årsrapporten är en lämplig grund.

Ta tag i några hållbarhetsaspekter direkt

I denna rapport finns flera förslag som bör övervägas att genomföra direkt. Det finns även exempel som kan anpassas till den egna organisationen. Tre källor finns att ösa ur:

- Regeringens önskemål om och inriktningen på det svenska näringslivets hållbarhetsarbete. Detta finns redovisat i kapitel 1:1 och där lämnas också konkreta förslag till åtgärder.
- Exempel och lärdomar från de delar av näringslivet som går i spetsen för arbetet. Detta finns redovisat i Kapitel 3:5
- Exempel från medlemsorganisationernas eget arbete som man förhoppningsvis kommer att se med andra ögon efter att ha läst denna rapport. Detta behandlas i kapitel 3:6

Rapportera det hållbarhetsarbete som redan finns

Bara genom att stuva om en smula i resultatredovisningen kommer det hållbarhetsarbete som redan i dag genomförs att tydligare framstå som just sådant. Exempel på sådan verksamhet är; arbetsmiljö, personalens hälsoläge, personalomsättning, jämställdhetsarbete och inte minst mycket av det som redan finns under rubriken miljö. En grupp på respektive medlemsorganisation går igenom årsberättelsen för att:

- Identifiera möjligheterna till reviderad struktur i resultatredovisningen så att det som görs också syns som en del i ett hållbarhetsarbete. Detta kan t.ex. gälla arbetsmiljö, friskvård, jämställdhet och stora delar av miljöarbetet.
- Korsläsa resultatredovisningen mot en ”hållbarhetsredovisning” t.ex. GRI för att se vad som saknas. Detta kan gälla kund- och intressentdialoger, produktionsförhållanden hos leverantörer mm.
- Välja ut något av det ”som saknas” som kan anses lämpligt att införa

”Hållbarhetsledningssystem”

Detta arbete bör bedrivas med viss försiktighet för att förhindra att fokus glider över från mål och åtgärder till systemet i sig. Någon allmänt accepterad standard för hållbarhetsledningssystem finns heller icke. Lämpligt är att utgå från grundtankarna i ett miljöledningssystem men utöka området till att omfatta även sociala frågor samt (långsiktig) ekonomi. Gör man så utan att kräva strukturell perfektion kan det ge mycket goda resultat. Följande borde (i analogi med grundtankarna i ett miljöledningssystem) ingå:

- Uttalande från ledningen om att man ska arbeta med detta (policy?)
- Hållbarhetsutredning
- Identifiering av betydande hållbarhetsaspekter

- Sättande av mål
- Framtagande av indikatorer
- Resultatredovisning

Hållbarhetsredovisning

Vill man gå ännu längre och redovisa arbetet enligt internationell praxis tittar man lite närmare på GRI:s principer och kärnindikatorer (eng Core Indicators) Nedan redovisas en mycket förenklad struktur enligt GRI. Snarast att se som en checklista då man letar interaktioner mellan sin verksamhet och "hållbarhet".

Direct economic impacts

Customers

Suppliers

Employees

Providers of capital

Public sector

Environmental

Materials

Energy

Water

Biodiversity

Emissions, effluents, and waste

Suppliers

Products and services

Compliance

Transport

Overall

Labour practices and decent work

Employment

Labour/management relations

Health and safety

Training and education

Diversity and opportunity

Human rights

Strategy and management

Non-discrimination

Freedom of association and collective bargaining

Child labour

Forced and compulsory labour

Disciplinary practices

Security practices

Indigenous rights

Society

Community

Bribery and corruption

Political contributions

Competition and pricing

Product responsibility

Customer health and safety

Products and services

Advertising

Respect for privacy

Ständig förbättring

Det viktiga är att komma i gång och man ska börja med det enkla och angelägna. När frukten av detta inledande arbete börja visa sig och nyttan uppenbaras går man vidare. Här har samverkansforums medlemsorganisationer utmärkta förutsättningar i just det att forumet finns. Erfarenhetsutbyte och kritisk granskning av arbetet mellan medlemsorganisationerna kan ge ett mycket kostnadseffektivt förbättringsarbete.

5 REFERENSER

1. www.godaexempel.nu
2. www.naturvardsverket.se
3. www.regeringen.se
4. Regeringsskrivelse om hållbar utveckling. Skr. 2003/04:129
5. [Frågor & svar - Miljöminister Lena Sommestad inför Riomötet om företags sociala ansvar, 2002-08-19](#)
6. www.dagensmiljo.se
7. Grayson & Hodges: "Everybody's Business: Managing Risks and Opportunities in Today's Global Society". 2001.
8. Det hållbara Robertsfors. Socialt ansvar i små och medelstora företag. Respect Europe 2003.
9. <http://www.hallbara.robertsfors.se/naringsl.html>
10. Corporate Missions AB och Observer AB: "the mission mail, analys 2000-2001" (2001).
11. SOU 2004:104. Att lära för hållbar utveckling. Betänkande av Kommittén för utbildning för hållbar utveckling. 2004.
12. FörebildsFöretaget AB, presentation för Nätverket för Transport och Miljö (2002-10-24) samt www.forebildsforetaget.com.
13. Grönbok: Entreprenörskap i Europa, KOM(2003) 27
14. Dees: "The Meaning of 'Social Entrepreneurship'", Stanford University (1998)
15. The Global Compact, www.unglobalcompact.org,
16. Global Reporting Initiative (GRI) <http://www.globalreporting.org>
17. Ulf Norling, Fredrik Rassner: Företagens miljöarbete, miljöledningssystem, miljörevision. 2000.
18. Skanskas Hållbarhetsredovisning 2004
19. Vattenfalls Hållbarhetsredovisning 2003
20. SAS koncernens Årsredovisning & Hållbarhetsredovisning 2004
21. TetraPac Miljöredovisning 2004. Sverige med sociala frågor
22. Vägverkets årsredovisning 2004 vv publ 2005:29
23. Specialfastigheter Verksamheten 2004
24. Fortifikationsverket Verksamheten 2004
25. Statens fastighetsverk Årsredovisning 2004
26. Statens fastighetsverk Miljöredovisning 2004
27. Svenska kraftnät Årsredovisning 2004
28. Vasallen Årsredovisning 2004
29. Luftfartsverket Årsredovisning 2004

6 BILAGOR

Miljöstatus för byggnader

Ett antal företag i fastighetsbranschen har gemensamt utvecklat en metod för miljöbedömning av byggnader. Metoden kallas "Miljöstatus för byggnader" och innebär en inventering av byggnadens inomhusmiljö, utomhusmiljö, energianvändning och förbrukning av naturresurser. Det är en metod för miljöbedömning av byggnader, utarbetad av ett tiotal fastighetsägare i samarbete med Sveriges Fastighetsägareförbund. En bra bit över hälften av en byggnads miljöpåverkan uppstår under förvaltningsskedet. Samtidigt är kraven på innemiljön stora då vi är inomhus den allra största delen av vår tid. Metoden innebär en nulägesanalys som identifierar fastighetens miljöbrister och miljöfördelar samt tillgodoser det behov av kunskap som krävs för att miljöanpassa fastighetsförvaltningen. Den ger fastighetsförvaltaren en möjlighet att planera drift, underhåll och investeringar ur ett miljöperspektiv. Ett underlag kan också skapas för att tillmötesgå hyresgästers och andra intressenters krav och önskemål.

Skälen till att genomföra en inventering kan vara flera, exempelvis:

- Översikt av miljöstatusen i det egna fastighetsbeståndet
- Drift- och underhållsplanering
- Förestående ombyggnad eller renovering
- Diskussioner med hyresgäster, banker och försäkringsbolag m.fl
- Förestående fastighetsköp
- Kontroll av aktuellt åtgärdsprogram
- Marknadsföringsargument
- Långsiktigt bättre ekonom
- Bedömning av miljöbelastning
- Miljöstyrning – EMAS, ISO 14001

Metoden mäter fastighetens miljöprestanda inom fyra huvudgrupper: inomhusmiljö, utomhusmiljö, energianvändning och förbrukning av naturresurser. Var och en av dessa grupper består av ett antal miljöområden, som i sin tur omfattar ett antal miljöaspekter. Dessa aspekter mäts genom miljörelaterade frågor, så kallade miljöparametrar. Vid inventeringen klassas varje miljöparameter i en 5-gradig svarsskala, där 5 innebär miljömessigt bra och 1 miljömessigt dåligt. 3 motsvarar krav i normer eller praxis.

Miljöstatus-metoden genomförs i fyra steg: miljöinventering, databearbetning, utvärdering och åtgärdsförslag. Ofta föregås inventeringen av en enkät till hyresgästerna. Miljöinventeringen utförs ofta av fastighetsägarens egen personal, som då har utbildats i metoden. Byggnaden inventeras med hjälp av ett färdigt frågeformulär. Resultaten från inventeringen bearbetas med metodens dataprogram och presenteras i en miljörapport med en serie diagram i form av s k "miljörosor" som beskriver byggnadens miljöstatus. Metoden kan användas för att budgetera, vidta och följa upp mål och åtgärder. Resultaten presenteras och utvärderas med fastighetsägaren.

Miljöstatus MFB Ekonomisk förening bildades 1997 av tio företag. Föreningen har sedan dess växt rejält och antalet medlemmar har idag mer än tredubblats. I april 2004 hade drygt 2000 inventeringar genomförts, vilket innebär att mer än 20 miljoner m² byggnadsyta hade bedömts med metoden Miljöstatus för Byggnader. Medlemmar är: ACC Inomhusklimat AB, AMF Pension Fastighetsförvaltning AB, Fastigheter AB Tornet, Aspholmen Fastigheter AB, Bengt Dahlgren AB, Bostads AB Drott, Ebab i Stockholm AB, Fabege Facility Management, Hifab Byggprojektledaren AB, INCOORD InstallationsCoordinator AB, WSP, Humlegården Fastigheter AB, Gävle Kommun, Mitthem AB, Pantektor AB, PentaCon AB, Ragn-Sells AB, Rikspolisstyrelsen, Samhall AB Fastigheter, Scandiaconsult Sverige AB, SEB Fastighetsförvaltning, Diligentia AB, Skanska Projektutveckling Sverige AB, Sundsvalls kommun, SWECO Projektledning AB, Carl Bro AB, Telia Fastigheter AB, TQI Consult AB, Vasakronan AB, Vattenfall Fastigheter AB, Wihlborgs Fastigheter AB.

Socialt ansvarstagande i små och medelstora företag (SME)

De krav som storföretagen ställer inför påverkar också deras underleverantörer, vilka ofta är små och medelstora företag, SME-företag. Enligt en engelsk undersökning har 60 procent av alla SME-företag fått frågor från storföretag om sitt säkerhetsarbete, 43 procent har tillfrågats om sitt miljöarbete och 17 procent om sociala frågor. Hälften av alla SME-företag i Europa uppger att de stödjer eller är engagerade i lokalsamhället. Detta sker dock oregelbundet och ofta i form av donationer som sällan är kopplade till företagets behov eller strategier. Det saknas kunskap om hur SME-företag arbetar med socialt ansvar när det t ex gäller miljö, hälsa och mångfald. Även om det saknas sammanställningar och forskning så finns det gott om exempel på socialt och

miljöinriktat ansvarstagande i SME-företag. Här några hämtade från NUTEK:s program för miljöanpassad produktutveckling (MPU) i små och medelstora företag:

- BHB Trä AB, Bräkne Hoby: tillverkar ekoeffektiva specialpallar för pappersindustrin som minskar miljöbelastningen av transporter samt energi- och materialförbrukning.
- Sleeping Partners AB, Marks kommun: koncept för miljöanpassade hotellrum. Bolaget bildades som ett samarbete mellan Marks kommun och ett antal underleverantörer.
- Klässbols Linneväveri AB, Värmland: utvecklade förtvättad linneduk som förkortar tvättprocessen och fördubblar materialets livslängd. Levererar nu på export till hela Europa och andra delar av världen.

Andra exempel på företag som genom sin verksamhet bidrar till lokalsamhället eller särskilda grupper:

- Ny Miljö, Stockholm: sköter med hjälp av ny miljöteknik avfallshanteringen vid flera köpcenter och anställer invandrare: ”Vi har social kompetens. Vi kan tala med alla ute i Rinkeby,” säger Omar Sidibeh, driftchef på Ny Miljö (Dagens Nyheter, 2003-01-31).
- Homec AB, Göteborg: anställer invandrare och erbjuder hemtjänst till gamla människor med utländsk bakgrund eftersom deras språk sällan talas på vårdhemmen (Veckans Affärer, 2002-12-09).
- Österåkers lanthandelscenter, Vingåkers kommun: hemkörning av livsmedel, ombud för posten, apoteket och Svenska Spel. ”Vi har räknat ut att man spar in 120 000 personkilometer per år om varannan familj spar in en resa fram och tillbaka till Vingåker varje vecka.” Drivs som ekonomisk förening av kommunen, LRF och ICA (Dagens Nyheter, 2002-07-29).

Exempel från företag med utvecklat hållbarhetsarbete - GreenZone

– ett kretsloppsanpassat kvarter med bilanläggning, energistation med närservicebutik och vägrestaurang
I juni 2000 invigdes GreenZone i Umeå - ett helt kretsloppsanpassat kvarter med en bilanläggning, en energistation med närservicebutik samt en vägrestaurang. I jämförelse med en liknande konventionella anläggningar beräknas GreenZone förbruka 60% mindre el och tillförd värmeenergi. Kvarteret är byggt till 99% av återvinningsbart material och drivs till 100% av förnyelsebar energi. Tanken med projektet är att visa på möjligheter till miljöförbättringar och sprida kunskap om dessa. GreenZone har skapats genom ett samarbete mellan Carsedts Bil, Ford, McDonalds och Statoil. Idén uppstod när Carstedts Bil i Umeå skulle bygga en ny bilanläggning med försäljning, uthyrning, service och reparationer av bilar och ville använda sig av bästa möjliga miljöteknik. Företaget Ecosystem i Scandinavien var initiativtagare till projektet. Man ville bygga ett kvarter för bilism med bästa möjliga miljöteknik och GreenZone består idag av en komplett bilanläggning, en energistation med närservicebutik samt en vägrestaurang. 99% av allt byggmaterial som används i kvarteret kan återanvändas eller återvinnas. Bygghandlarna är exempelvis bultade eller skruvade, istället för spikade, på så sätt kan allt från bultar till trämaterial återanvändas.

Höga miljökrav har också ställts på det byggmaterial som använts. Exempelvis har man istället för kopparrör och rör av PVC använt återvinningsbara plaströr där dessa alternativ har funnits. Man har också som isolering bytt ut mineralull mot ekofiber som består av växtfibrer och som tillverkas av återvunna dagstidningar. I de fall det inte funnits produkter som helt levtt upp till de höga kraven som ställts, har entreprenören valt det bästa som marknaden idag kan erbjuda ur miljösynpunkt.

Istället för att använda material med endast en funktion används byggmaterial med flera funktioner. Ett exempel på det är innertaket träullsskivor som är värmeisolerande och en del i kylsystemet, samtidigt som de är ljuddämpande och en bärande del i konstruktionen. Byggnaderna är konstruerade för att vara energisnåla och den värme som behövs produceras i huvudsak, genom värmepumpsteknik, av återvunnen överskottsenergi samt berg- och solvärme. Byggnaderna för Carstedts/Ford, McDonald's och Statoil är sammankopplade genom kulvertar som ger möjlighet att återvinna överskottsenergi, i form av värme från McDonald's hamburgergrillar och fritöser, liksom varmt kylvatten från Statoils kylanläggning. Överskottsenergin transporteras till värmepumpen i Carstedts bilanläggning och på så sätt kan alla byggnader nyttja energiöverskottet. Det ger en effektiv och resurssnål energianvändning.

All den el som nyttjas för belysning, processer eller som spetsvärme är Grön El, delvis levererad direkt från ett vindkraftverk vid kustbandet, där byggherren är delägare, och från Statoil som levererar grön el. På bilhallens södra fasad finns en luftsolfångare som värmer ventilationsluften. Solfångarens konstruktion består av en glasad fasadplåt som effektivt ger god värmeöverföring. Därigenom minskar andelen tillförd energi, från värmepump eller elpanna, för uppvärmning av ventilationsluften. Det totala värme- och energibehovet för hela anläggningen beräknas minska med cirka 60 procent jämfört med en modern, men konventionell, anläggning.

På byggnadernas tak finns inbyggda ljuslanterniner som bryter ned solljuset med en reflekterande film. Ljuslanterninerna styr dagsljuset in i byggnaderna under dygnets alla ljusa timmar. På så sätt nyttjas dagsljuset på bästa sätt och användningen av eljus minskar. Alla ledningsinstallationer är gjorda med sk gröna kablar vilket innebär att de är fria från halogen och PVC och kan återanvändas eller återvinnas.

Arbetsmetoden för GreenZone skiljer sig från den traditionella arbetsmetoden i byggprojekt, där det vanligaste är att nya aktörer kommer in i varje nytt skede av byggprocessen, vilket riskerar att tunna ut den grundläggande idén. Redan på idéstadiet bildades därför en expertgrupp, där all nödvändig expertis samlades. De konsulter och företag som varit delaktiga i GreenZone, har kunnat medverka och påverka från idé till förverkligande och alla större beslut har tagits gemensamt med beställaren. På så sätt har alla burit med sig kunskap och erfarenheter genom hela projektet. Ingen värdefull kunskap har gått förlorad på vägen och grundidén har kunnat "skyddas" från gamla, invanda arbetsmetoder.

Hållbarhetsredovisningar från näringslivet

Skanska

Granskat dokument: Hållbarhetsredovisning 2004

I "skyltfönstret"

- Affärsutveckling (lönsamhet)
- Medarbetarna
- Arbetsmiljö (Från branchgenomsnitt till 0-vision)
- Affärsetik (korruptionsbekämpning)

Ekonomi

- Balans mellan kostnad o nytta

Socialt ansvar

- Medarbetarna
- Sunt boende
- Arbetsmiljö
- Skanska i samhället

Miljö

Miljöledning

Miljöaspekter

- o Farliga ämnen
- o Buller, damm o lokala utsläpp
- o Biologisk mångfald och skogsprodukter
- Projektbaserad implementering (nära kund)
- Från design till färdig produkt (stimulera, utveckla, mäta)
- Uppföljning o redovisning
- Kunskapsbygge, utbildning

Att notera

- Tydligt fokus inom "helheten"
- Tydlig koppling till verksamheten
- Positiva exempel från verksamheten
- Betonande av ledningens ansvar och roll

Verkar ha lärt sig massor sedan Hallandsåsen

Inledningen: Skanskas vision är att i alla avseenden överträffa förväntningarna – både i fråga om lönsamhet och om hållbar utveckling. Detta visar dels på frågans tyngd hos företagsledningen men samtidigt på att den ekonomiska aspekten inte är integrerad i begreppet fullt ut. Eller är det måhända så att den "långsiktiga ekonomin" ingår i VHU medan års o kvartalsrapporterna inte med nödvändighet gör det. En i och för sig rimlig hållning hos ett aktiebolag.

SAS

Granskat dokument: SAS koncernens Årsredovisning & Hållbarhetsredovisning 2004 (Endast Hållbarhetsdelen har granskats)

I "skyltfönstret"

- Ansvar för hållbar utveckling
- Arbete med hållbar utveckling
- Omvärldsfaktorer och samhällskrav
- Socialt ansvar
- Miljöansvar
- Årets resultat

Ekonomi

- Andras resande skapar långsiktigt värdeskapande för dessa och för samhället i stort
- Långsiktig tillväxt för ägarna
- Resurshushållning

Socialt ansvar

Medarbetarna (livskvalitet, kompetens, engagemang)

- Sjukfrånvaro

- Arbetsmiljö
 - Mångfaldspolicy (Mångfald o jämställdhet)
- Omvärld
- Underleverantörer (Ökad ekonomisk o social välfärd i de länder SAS verkar)
 - Åtagande (Anslutning till FN; s ”Global Compact”)

Miljö

- Miljöledning
- Flygverksamheten 90% av miljöpåverkan
- Klimat (Man arbetar för CO₂-avgift på flygbränsle o ETS)
- Buller
- Trängsel på mark o i luft (Resursutnyttjande, Flygplatser, Flygledning)

Övrigt

- Ansvarsfull Globalisering
- Intressentdialoger

Att notera

- Goda exempel/utfall från verksamheten
- Global Compact (Internationell standard för VHU?)
- Ekonomiska aspekter av arbete med VHU beskrivs
- Indikatorer (Sjukfrånvaro och ”miljö”)

Vattenfall

Granskat dokument: Vattenfalls hållbarhetsredovisning ANSVAR – En del av vår vardag

I ”skyltfönstret”

- Ansvarstagande är en del av vardagen
- Man måste kunna lita på den energi som Vattenfall levererar
- Långsiktighet
- Nr1 för kunden, för kunden och för ekonomin
- Rapportering enligt GRI (internationell standard)

Redovisningen är tudelad

1. Intressenternas förväntningar, problembeskrivning, utmaningar. Vattenfalls ståndpunkt samt en enkel grafisk beskrivning av ”hur det går”. Denna del av redovisningen är mycket intressant läsning och visar inte bara vilka förväntningar företaget upplever sig ha utan redovisar även hur man förhåller sig till och arbetar med dessa.
2. Faktadel, (den egentliga redovisningen) Denna är enligt GRI-standard 2002. Här är det ordning o reda och man har ansträngt sig för att få koppling till förväntningarna i del 1.

De tre första rubrikerna nedan och dessas innehåll kommer från redovisningsdelen (del 2). De tre senare finns också i denna del men här har innehållet hämtats från ”förväntansdelen” (del 1).

Vision o strategi

- God kraft i samhället
- Tydliggöra det etiska förhållningssättet vid intressekonflikter
- Öppenhet och tydlighet

Organisationens profil

- Vad gör företaget?
- Var verkar företaget?
- Ekonomin i sammandrag

Ledningsstruktur o ledningssystem

Aktieägarinflytande

- Helägt av staten (”ägarenhet” på Näringsdepartementet)

Intressenter

- Samhälle
- Kunder
- Interna
- Finansiella

(Intressant att man tydligt skiljer på ”Samhälle” och ägaren/staten, samt den starka betoningen av samråd)

Styrelsen

- Oberoende
- Kompetens

Företagsledning

- Struktur

- Hållbar utveckling, integrerat
- Högre chefers prestation och ersättning

Övrigt

- Medlemskap i branschorganisationer
- Inget centralt krav på certifiering
- Hållbarhetsprogram (stöd till utbildning, projekt mm)

Miljö (-förväntningar)

- Minsta möjliga miljöpåverkan vid energiproduktion
- Minskat utsläpp av klimatgaser
- Producera mer förnyelsebar energi
- FoU inom förnyelsebar energi
- Ta ansvar för förändringar i landskapet

Samhälle (-förväntningar)

- Leverera energi till rimliga priser
- Säker energitillförsel
- Förbättrad kundservice
- Prioritera säkerhet
- Ansvar för ”grannar” (kringboende o kringverksamma)
- Attraktiv arbetsgivare
- Ansvar för ”övertaliga”

Ekonomi (-förväntningar)

- Långsiktig lönsamhet
- Ledande position på en föränderlig marknad
- Visa prov på att strategin följs
- Öppen o tydlig information
- Pålitlig aktör
- Säker o högklassig styrning

Att notera

Detta är en mycket intressant redovisning och en bra inspirationskälla för andra som vill ge sig i kast med hållbarhetsarbete. Resurserna för denna studie medger ingen djupare analys men följande kan vara värt att notera:

- ”Förväntningarna” kan ses som hållbarhetsarbetets motsvarighet till ”betydande miljöaspekter” i miljöledningsarbetet.
- Kund/intressent-perspektivet integreras elegant i ”Förväntningarna”
- Även ganska traditionella data får nytt liv i det perspektiv som redovisningen frammanar.

Vattenfall har utsatts för hård kritik genom åren; miljöbov, ekonomisk kortsiktighet, leveransosäkerhet vid väderextremer, tveksamma utlandsinvesteringar mm. Troligen blir man duktig av att jagas med blåslampa.

Indikatorer; personolyckor, antal anställda, andel heltidsanställda, företagsledningens könsfördelning.....

TetraPack

Granskat dokument: Miljöredovisning 2004 . Sverige; Med sociala frågor

I ”skyltfönstret”

- Företagspresentation
- Miljöstyrning och -organisation
- Socialt ansvar
- Miljöansvar

Ekonomi

Ej integrerat i denna rapport

- -Miljöarbetet stärker vårt varumärke (Vd)
- Ansvar för hållbar ekonomisk utveckling i de länder där företaget är verksamt.

Socialt ansvar

- Arbetsmiljö
- Sociala nyckeltal
- Sjukfrånvaro
- Arbetsskador
- Kompetensutveckling
- Personalnöjdhet

- Mångfald (Kön, nationalitet)

Miljö

- Konsumenternas syn på miljö har undersökts
- Miljö i medarbetarenkäter
- Miljöledning (Reviderad globalpolicy 2004)
- -Att mäta är att veta (Miljöchefen)
- Material & Återvinning
- Energi
- Transporter
- (Sociala frågor)

Övrigt

- Medlem i Global Compact
- Råvaror från ”hållbart skogsbruk” (ambition)
- Råvarans ”spårbarhet”
- GRI-inspirerad redovisning

Att notera

- Ordning o reda
- Relaterar till av företaget erkända certifieringssystem
- Ganska nära en hållbarhetsredovisning
- Redovisningen kort, innehållsrik och lättläst

Samverkansforums årsredovisningar

Fortifikationsverket

Hållbarhet i skyltfönstret

- Med sikte mot framtiden
- Ansvar för historien
- Nära kontakt med hyresgästen
- Spara energi
- Arbetsättsperspektivet

Miljö

”Miljömål i fokus för hela försvarsmakten”

- Frisk luft
- Klimat
- Giftfrihet
- God bebyggd miljö
- Skyddande ozonskikt

Med tanke på alla övningsområden, flygfält och ”impediment” försvarsmakten förfogar över är det märkligt att man inte även lyfter fram något som har med biologisk mångfald att göra.

Miljöledning under uppbyggnad på fortifikationsverket

- Energi
- Avfall (samverkan med kund)
- Avveckling av CFC (kraftigt ozonnedbrytande)
- Inventering av oljeavskiljare och cisterner
- Historiska värden (ej med i miljöledningssystemet!)

Med tanke på att man förvaltar skog och bedriver ”försvarsanpassat skogsbruk” är det märkligt att man saknar koppling till detta i miljöledningssystemet.

Ekonomi

- Rationalisering (Kan ses som en hållbarhetsaspekt om fokus läggs med tanke på detta, annars inte.)

Socialt

- Kundsamverkan
- Personalförnyring
- Friskare personal
- Kompetensutveckling
- Avvecklat pappersarbete
- Avvecklingsorganisation (vid nedläggningar)

Oexploderad ammunition (OXA)

Luffartsverket

Hållbarhet i skyltfönstret

- Flyget och omvärlden
- Ansvaret för vissa flygplatser överförs på lokala huvudmän
- Katastrofen i sydostasien nämns men inget sägs om vad organisationen lärt eller kommer att göra.
- Nej till avgastak för Arlanda och Landvetter. (Delvis motiverat ur ett hållbarhetsperspektiv, men framförallt ur ett ekonomiskt effektiviseringsperspektiv)
- Långsiktig planering för Bromma
- Attraktiv arbetsgivare

Miljö

Miljöledning under uppbyggnad

- Klimat
- Buller
- Avfall
- Natur o kultur

Ekonomi

- Fokus på finansnetto och avkastning
- Sjunkande investeringar!
- Osäkerhet av pensionsskuld.

Socialt

- Flygsäkerhet

- Gränsöverskridande aktiviteter
- Medarbetare
- Åldersstruktur
- Könsfördelning
- Mångfald
- Sjukfrånvaro
- Kompetensförsörjning

Vasallen

Hållbarhet i skyltfönstret

- Miljö
- Risk- o känslighetsanalys
- Medarbetare
- Intressentdialoger

Miljö

Miljöledningssystem ska byggas

- Saneringsbehov
- Energi
- Avfall
- Lagar o regler
- Köldmedier
- Natur o kultur finns i policyn men vad gör man?

Ekonomi

- Starkt fokus på avkastning, men också.....!
- Samarbete med kommuner o näringsliv för att bygga långsiktiga relationer
- Långsiktigt god förvaltningsekonomi
- Engagerad personal för effektiv förvaltning
- Identifiering av ”finansielle risker”

Socialt

Kunder, intressenter

- Relationsbygge med täta avstämningar

Medarbetare

- Friskvård
- Sjukfrånvaro
- Gemensam värdegrund

Svenska kraftnät

Hållbarhet i skyltfönstret

- Ökad driftsäkerhet
- Regler
- Stärkt överföringsförmåga
- Ombyggnad ställverk
- Krav på produktionsanläggningar
- Miljö
- Vision 2007
- Kompetensväxling

Miljö

- Miljöledning
- Magnetfält
- Markkablar
- Återvinning
- Artrika ledningsgator
- Medarbetare och goda rutiner
- FoU

Ekonomi

Traditionell ekonomisk redovisning. Dock finns skrivningar under andra områden som pekar på långsiktigt ekonomiskt tänkande, t.ex.:

- Säkerställande av medarbetares erfarenheter vid pensionering
- Leveranssäkerhet

- Robusta nät
- Miljö och ekonomi
- Balans i elproduktionen

Socialt

- Medarbetare
- Kompetensväxling
- Kvitto på gott arbete
- Säkerhet

Kunder

- Leveranssäkerhet
- Magnetfält
- Markledning

Statens fastighetsverk

Hållbarhet i skyltfönstret

- Mål för fastighetsbestånd
- Resurshushållning
- Bevara, förädla
- Serviceinriktad hyresvärd
- Underhåll av kulturvärden
- Personal
- Kompetensförsörjning
- Arbetsmiljö

Miljö

Separat miljöredovisning

Redovisning kopplad till nationella miljö kvalitetsmål och innehåller verksamhets specifika nedbrytningar av dessa.

Certifierade enligt ISO 14001

- Energi
- Avfall
- Kemiska produkter
- Upphandlingskrav
- Dialog med kunder o intressenter
- Varuförbrukning
- Vattenförbrukning (i länder med vattenbrist)
- Freoner (Ozonskikt)
- Förorening i mark o byggnader
- Transporter
- Kompetens
- Skogsbruksplanering
- Krav i byggprojekt

Ekonomi

- Traditionell ekonomisk redovisning
- Sänkt soliditet
- Gränsdragning investering, underhåll o drift
- Lågt risktagande för långsiktigt låg finansieringskostnad

Socialt

Kunder o intressenter

- Dialog med kunder o intressenter (i miljöredovisningen)
- Rättvisefrågor (vatten) beaktade vid fastighetsinnehav utomlands (främst ambassader)

Inget om korruptionsbekämpning trots byggprojekt och drift världen över.

Medarbetare

- Kompetensförsörjning
- Arbetsmiljö
- Hälsa och sjukfrånvaro

Specialfastigheter

Hållbarhet i skyltfönstret

- Dialog med hyresgäster
- Etik o moral
- Miljöanvar
- Friskare arbetsplats
- Vision och Strategi
- Långsiktiga relationer
- Samverkan med kunder
- Närhet till intressenterna
- Miljömedvetenhet
- Energikompetens

Konkreta exempel på ”integrerad hållbarhet” ges.

Miljö

- Miljöpolicy
- Media
- Material o produkter
- Avfall o kretslopp
- Verksamhetspåverkan
- Energi/klimatmål

Ekonomi

- Känslighetsanalys
- Riskhantering

Socialt

Kunder o intressenter

- Kund o intressentfokus

Medarbetare

- Erfarenhetsbevarande
- Kompetensutveckling
- Arbetsmiljö
- Friskvård
- Åldersfördelning
- Jämställdhet
- Mångfald

Vägverket

(Endast årsrapporten exkl resultatenheterna)

Vägverket har en mycket utvecklad målstruktur där grunden är det transportpolitiska målet:att säkerställa en samhällsekonomiskt effektiv och långsiktigt hållbar transportförsörjning för medborgare och näringslivet i hela landet. Detta mål inkluderar som synes hållbarhetsaspekterna vilket också de sex delmålen gör. Detsamma gäller verksamhetsidén. *Vi gör den goda resan möjlig*, där ”god” får antas innefatta hållbarhetens alla aspekter. Denna integrering leder till att hållbarheten finns med i den fortsatta redovisningen, samtidigt som den riskerar att inte synas.

Hållbarhet i skyltfönstret

- Trafiksäkerhet, bäst i världen är inte gott nog. 0-visionen
- CO2- ökade inte 2004
- Fördjupade och förenklade kund/användarkontakter
- Upphandling för bättre fungerande marknad
- Långt gånet ”sektorsansvar”

Miljö

- Miljöledningssystem (integrerat)
- Luftkvalitet
- Koldioxid
- Kemikaliehantering
- Natur o kultur

Genomförda åtgärder verkar ofta mot flera hållbarhetsaspekter samtidigt

- Kvalitetssäkring av transporter
- Samhällsplanering
- Hållbart resande
- Utveckling av metod för att identifiera och hantera natur- o kulturvärden

Ekonomi

- Fyrstegsprincipen (för att titta efter andra sätt att lösa ett vägtrafikrelaterat problem än att bygga en ny väg)
- En sund och livskraftig transportnäring
- Förnyelse i anläggningsbranschen
- Transportnäring och industrinäringar är utpekade kundgrupper.
- Dialog med kunder om hur vägtransportsystemet bäst används (sparar resurser)
- Riskanalyser

Socialt

Kunder/intressenter

- Nya organisationen bygger på kund/intressent-inflytande
- Funktionshindrade, barn o unga, äldre är kundgrupper som pekats ut
- ”Från vägbyggare till samhällsbyggare”
- Dialog med kunder om hur vägtransportsystemet bäst används (med-inflytande)
- Satsningar på gång-, cykel- och kollektivtrafik
- En mängd trafiksäkerhetssatsningar varav merparten i samverkan med andra
- Krisberedskap

Medarbetare

- Attraktiv arbetsgivare
- Veta hur de kan bidra till de gemensamma målen
- Utvecklingssamtal med alla anställda
- Medarbetarenkät
- Mångfald
- Jämställdhet
- Sjukfrånvaro